

“Gynge lille venn”, “Sparke med veslebenet”

Mange fler og mye mer....

***“Sang og musikk” – Sangbok til inspirasjon med fokus
på barn med hørselstap i førskolealder***

**“Syng for barnet ditt selv om du er en brummer. For ditt barn har du
akkurat den riktige stemmen!”**

Bjørkvold 1995

Bakgrunn for prosjektet

Alle barn har et naturlig behov for musikk og bevegelse. Barn med hørselstap trenger i tillegg flere bevegelseserfaringer, rytmiske, språklige og motoriske, på bakgrunn av et sansetap. Slik kan man si at de trenger flere øvingssituasjoner. Sang, musikk og bevegelse kan gi slike øvingssituasjoner på en god og lystbetont måte, slik at barna ikke får en opplevelse av at det er en øvingssituasjon.

Barn med nedsatt hørselsfunksjon har samme behovet for musikk, sang og rytmiske bevegelser som andre barn. Martola (1978) viser til at det for et barn med hørselstap er av stor betydning at rytmefunksjonen blir oppøvd. Hun påpeker betydningen av å starte tidlig med å øve opp barnets rytmiske funksjon, fordi rytmiske bevegelser også bidrar til å løse spenninger skape likevekt og gi bedre gange og tale (Martola:1978). Klappeleker, sangleker, herming og imitering av rytmiske tekster eller rytmiske bevegelser vil være positivt. Ved å ligge på gulvet å kjenne musikken vil høyttalere i gulvet kunne gi en større total rytmisk opplevelse gjennom at den kinestetiske sansen stimuleres.

Det finnes få undersøkelser som sier noe direkte om sammenhengen mellom motorisk utvikling og nedsatt hørselsfunksjon. Likevel vet vi at kommunikasjon og samhandling gjennom lek og aktivitet med jevnaldrende barn er viktig for barns bevegelsesutvikling. Slik kan det være naturlig å tenke at et hørselstap kan begrense mulighetene for kommunikasjon, og at barna derfor blir mindre delaktig i lek og aktivitet. Haugen (2001) har gjort en undersøkelse der han har sammenlignet bevegelsesutviklingen til hørende barn og barn med hørselstap. Undersøkelsen tenderer mot at barna med hørselstap gjør dårligere motorisk utvikling på bakgrunn av færre bevegelseserfaringer gjennom leken. Dette ble tydeligere jo eldre barna ble (op.cit.). Slik mener jeg at musikk kan bidra til å fremme bevegelsesglede hos barn med hørselstap, og igjen bidra til å utvikle motoriske ferdigheter.

For barn med hørselstap er det viktig å øve opp lyttefunksjonen. Sang og musikk kan være et godt hjelpemiddel. Sanger, men også en syngende stemme gir større endringer i tonehøyde, varighet og intensitet i det som blir sagt. Dette bidrar til verdifull akustisk informasjon. Ved sang og rytmiske elementer senkes naturlig taletempo slik at det for barnet blir enklere å oppfatte ord og innhold. I tillegg er det lettere for barnet å oppfatte innholdet når det er satt melodi til ordene. Prosodien er spesielt viktig for barn med hørselstap, for å lette innhold og forståelse. En syngende stemme, ved bruk av rim og regler vil være positivt.

Å benytte de samme sangene over tid gjør at barna blir kjent med melodiene. Ved å bruke små enkle melodier kan man også improvisere dagligdagse tekster. Slik øver barna samtidig begreper. Ved å synge om det man gjør ser man om barnet oppfatter gjennom lyttefunksjonen hva det synges om. Etter hvert lærer barnet begrepene, og utvikler forståelse for dem. Slik kan språkstimulering via musikk starte på et tidlig tidspunkt.

Borchrevink (1995) understreker denne betydningen ved å vise til hva som skjer i hjernen ved sang og rytmisk aktivitet. Han sier at sang med tekst krever et direkte samarbeid mellom venstre og høyrehjernehalvdel, for å integrere tale og rytme (venstre hjerne med tale og rytme, høyre med tonegang og melodi).

Han sier at sang og rytmisk tekst (rim og regler) eventuelt til rytmiske bevegelser legger til rette for at man husker bedre enn om det innholdsmessige blir sagt med vanlig stemme. Dette er fordi læringsstoffet blir lagret strukturelt som huskereglar og integrerte helhetsmønstre i hjernen. Slik kan det innlærte hentes fram som en lagret helhet (Borchrevink:1995).

For barn med hørselstap som ikke på en naturlig måte hører sin egen stemme, er det viktig at de tidlig blir stimulert til å ta i bruk stemmen sin, gjennom å lytte til morens eller farens stemme gjennom sang. Det vil kunne bidra til å inspirere og motivere barnet til å delta i den musikalske kommunikasjonen. Dette kan også være et godt utgangspunkt for å øve turtaking. Gjennom herming eller imitasjon av hverandres stemmer etter tur, lærer barnet å innrette seg. Dette er en ferdighet som skjer tidlig i barnets utvikling, og som er en viktig grunnleggende ferdighet for barnets språkutvikling.

Målet med prosjektet vil først og fremst være å gi noen tanker og ideer til hvordan man kan benytte sang og musikk for å stimulere kompensatoriske sanseområder, for eksempel taktilsansen, vestibularsansen, den kinestetiske sansen i tillegg til syn og hørsel. Stimulering av lyttefunksjonen ved bruk av sang og prosodiske elementer har blitt et aktuelt tema innenfor det hørselsfaglige feltet.

I prosjektets målsetting ligger det også en tanke om å fremme bevissthet hos foreldre for betydningen av å benytte og eksperimentere med egen stemme ved bruk av sang, rim og regler i tidlig kommunikasjon med barnet sitt. Mange foreldre til barn med hørselstap tenker ikke på at sang og musikk har betydning for et barn som ikke hører. Slik vil prosjektet forhåpentligvis bidra til at foreldrene tar i bruk sitt sangrepertoar fra egen barndom.

Det er også viktig å understreke til foreldrene at det er nettopp deres stemme som er svært viktig for å gjøre barnet oppmerksom på lyd. Det er foreldrestemmen barnet er følelsesmessig knyttet til, og er glad i. Det er denne stemmen barnet lytter etter, og som derfor gir best utgangspunkt for å øve lyttefunksjon på et tidlig tidspunkt.

Det skjer stadige framskritt med hensyn til utviklingen av tekniske hjelpemidler, men også generell kunnskap om hørsel. Det gjør at det vil være behov for å utvikle materiell og pedagogiske ideer parallelt med utviklingen. En stor andel av nyfødte barn med store hørselstap får i dag tilbud om CI operasjon (CI: Cochleaimplantat består av elektroder operert inn i indre øret og som stimulerer hørselsnerven slik at barnet får en del hørsel innenfor hele frekvensområdet.) Hvordan barnet nyttiggjør seg implantatene kan være forskjellig. En viktig forutsetning er stimulering av lyttefunksjonen etter at lyd er satt på. Sang og musikk kan slik være et godt redskap for foreldre. En prosodisk stemme gjør det lettere for barn med hørselstap å oppfatte innholdet i tekst. Barnets interesse for lyd vil ha sammenheng med tonefall, rytme, dynamikk i stemmen. Å synge om dagligdagse ting vil slik være viktig å fremme bevissthet omkring. Å ta i bruk gamle sangskatter, rim og regler (gjerne fra egen barndom) vil slik være viktig. Dette er også ofte et repertoar foreldre har et følelsesmessig forhold til fra egen barndom. Slike følelser vil også være positive i samspillet og kommunikasjonen mellom barnet og den voksne og gjør noe med relasjonen. På sikt vil foreldre og barn ha stor glede av å ha utviklet et fellesrepertoar der de kan skifte på initiativer og responser i samspillet. Å fremme barnets initiativ er grunnleggende viktig for barnets språkutvikling. Slik ønsker vi gjennom dette prosjektet å bevisstgjøre foreldre og pedagoger (andre) betydningen av å benytte sang og musikk for å fremme samspill, og slik legge til rette for grunnleggende språklige ferdigheter. Vi vil i tillegg gi foreldre et redskap gjennom å utvikle selvinstruerende materiell.

På bakgrunn av det er målsettingen som følger:

Hoverdmål 1)

Utvikle selvinstruerende materiell (Sangbok og DVD)

- Sangbok med sanger tilpasset barn med hørselstap men også andre brukergrupper
Teoridel: med begrunnelser opp barnets behov
Målskjema: som viser hvordan man kan sette seg mål ved bruk av sang (lyd rytme og bevegelse)

- Sangbok med link til www.minetegn.no der foreldre kan tilpasse egne tegn til sitt barn (dersom barnet motorisk trenger tilpasning).
- DVD som viser tegn og eller bevegelser til sanger i sangboka og med noen forklaringer opp mot hva barnet øver

Hovedmål 2) (Utprøving av materialet under prosjektperioden)

Foreldre og barn samlinger (Noen foreldrepar 4-5 får tilbud om å delta hver 14. dag)

- Fremme gode opplevelser ved felles repertoar (sanger, rim og regler)
- Lære foreldre \ pedagoger enkle små melodier som kan overføres til dagligdagse situasjoner.
- Kontinuitet gjennom repetisjoner (samme sanger, rim og regler (gjenkjenning)
- Sanger, lek og aktivitet knyttet til ulike sansefunksjoner.

Hovedmål 3) (Langtidseffekt)

- At foreldre gjennom samlinger skal bli kjent med materialet og kunne benytte det selvstendig i etterkant.
- Bevisstgjøre foreldre og andre betydningen av å benytte sang og musikk i kommunikasjonen med barnet
- Bevisstgjøre foreldre og andre hvordan å bruke sang og musikk for å stimulere lyttefunksjonen
- Bevisstgjøre foreldre og andre hvordan sang og musikk kan stimulere kompensatoriske ferdigheter på bakgrunn av et sansetap.
- Forebyggende effekt ved fellesskap med andre barn og foreldre (erfaringsutveksling) Bevisstgjøre foreldre og andre betydningen av felles referanse, ved fellesrepertoar..)
- Bevisstgjøre betydningen av foreldrestemmen som viktig for barnets oppmerksomhet mot lyd
- Bevisstgjøre foreldre og andre eget repertoar fra egen barndom og betydningen av det for barnet.
- Å etablere et tilbud der materialet blir benyttet til foreldre og andre innenfor det statlige pedagogiske systemet.
- -Å etablere tilbudet i senterets nye modell "foreldreopplæring aldersgruppe 0-3 år.
- -Å etablere en kurspakke som et ledd i tjenestetilbudet og utadrettet virksomhet.

Prosjektets målgruppe

Prosjektets målgruppe vil først og fremst være foreldre, men også pedagoger eller andre som jobber med barn med ulike vanskeområder.

Ideene og sangene vil også kunne være til nytte for andre barn som bruker tegn i sin kommunikasjon. Hefte/ boken og CDen / DVD en vil således være et multifunksjonelt læremiddel til bruk for flere enn mennesker med hørselstap.

Formidling

Informasjon om prosjektet og utprøving av materialet skal skje bla gjennom følgende tiltak:

Åpne workshops

Senteret arrangerer en rekke ulike typer kurs for målgruppen, og det vil være naturlig i denne prosjektsammenheng å tilby workshop – pregede kurs for både foreldre og barnehager som senterets rådgivere er i kontakt med.

Hør mitt språk, Se mitt språk, Foreldreopplæring 0-3 år (ny modell)

Dette er tjenester som senteret tilbyr til foreldre i senterets virkeområde. Disse foreldrene kommer til senteret ca. 4 ganger pr. år for å motta ulike kurstilbud. Det vil være naturlig å informere om prosjektet på disse samlingene og få mulighet til å vise / prøve ut materialet når dette foreligger.

Nasjonal straks, nasjonal NMT- samling

Dette er arenaer hvor vi har mulighet til å treffe representanter fra de andre "hørselssentrene", og derigjennom få informert om prosjektet og materialet på nasjonal basis.

Nordisk konferanse i Jyväskylä, Finland 2012 , andre kurs og konferanser tilknyttet det statlige pedagogiske systemet.

Konferansen i Finland er nå under planlegging, og prosjektgruppen ønsker å bidra med enten et framlegg på konferansen, eller med en poster / utstilling for å spre informasjon om prosjektet og materialet. Prosjektgruppen vil også holde seg orientert om det er andre aktuelle konferanser det er naturlig å delta på for å spre informasjon om både prosjektet og materialet.

Møller – Trøndelags nettbutikk

Møller – Trøndelag kompetansesenter har et nasjonalt ansvar for å utvikle læremidler til mennesker med hørselstap. I de senere årene er det blitt økt fokus på utvikling av multifunksjonelle læremidler, dvs læremidler som kan benyttes av flere målgrupper. Materiellet fra vårt prosjekt vil bli til salgs gjennom senterets nettbutikk, og bli promotert gjennom de samme kanalene som senterets øvrige læremidler.

Informasjon gjennom utadrettet virksomhet ved Møller- Trøndelag kompetansesenter

Senteret driver en utstrakt rådgiving til foreldre, barnehager og skoler i senterets virkeområde. Det vil være naturlig at rådgiverne også informerer om dette prosjektets materielle til de dette måtte angå. I den forbindelse planlegger prosjektgruppen å lage en enkel brosjyre som rådgiverne kan ta med seg, og som også kan legges i kursmappene i forbindelse med ulike typer kurs senteret arrangerer.

Artikkel i “Din hørsel” /Nordisk tidsskrift for døvundervisning (NTD)

Å publisere informasjon om prosjektet og erfaringer med bruk / utprøving av materiellet gjennom å skrive en artikkel, ser prosjektgruppen på som en naturlig del av prosjektprosessen.

Beskrivelse av gjennomføring

Fase 1: Skrive “teoridelen” i heftet / boken, med bakgrunn i nyere forskning når det gjelder musikk/sang for barn / personer med hørselstap.

Fase 2: Plukke ut og sette tegn til egnede sanger, rim og regler.

Fase 3: Spille inn sangene, rimene og reglene på CD/DVD

Fase 4: Trykke heftet /bok og CD/DVD

Fase 5: Utprøving av materiellet både for foreldre og fagpersoner i barnehager

Fase 6: Sluttrapportering til Extrastiftelsen

Organisering av prosjektet

Prosjektet vil styringsmessig og faglig være forankret ved Møller – Trøndelag kompetansesenter, med Hørselshemmedes Landsforbund som samarbeidspartner.

Prosjektet vil organiseres med en prosjektgruppe og en referansegruppe.

Prosjektgruppe:

Prosjektgruppen vil bestå av seniorrådgiver Ellen Lundereng i 30 % stilling, som også er prosjektleder. Seniorrådgiver Anne Karin Abkhar, vil være prosjektmedarbeider i 30 % stilling (mulig utvidelse med en person fra førskoleteamet)

Referansegruppe:

Gruppen vil bestå av prosjektleder, prosjektmedarbeider, samt avdelingsleder for avdeling for hørsel og tegnspråk, Bjørn Bakken og teamleder Tove Leinum Østerlie begge fra Møller - Trøndelag kompetansesenter.

Kontaktperson og prosjektleder er:

Seniorrådgiver Ellen Lundereng

Møller - Trøndelag kompetansesenter

Pb 175 Heimdal

7473 Trondheim

Prosjektets betydning

- Pr. i dag finnes det ikke et slikt materiell tilgjengelig for prosjektets målgruppe. Prosjektgruppen synes det er viktig at materialet er av en slik karakter at det både er lett tilgjengelig og lett å bruke.
- Utprøving av materialet og dokumentasjon av erfaringene med dette, vil være til nytte både for foreldre og fagpersoner som skal stimulere barna i sin språk – og kommunikasjonsutvikling.

- Stortingsmelding nr. 18 2010/ 2011, Læring og fellesskap, med undertittel “Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov”, gir føringer og retningslinjer for arbeidet som det statlige spesialpedagogiske støttesystemet skal utføre. Meldingen sier også noe om omorganiseringen av dette støttesystemet, og for vårt senterers vedkommende vil det si at senteret blir en del av Statped Midt. Det vil si at dette nye “samorganiserte” senteret får ansvar for både hørselshemmede, synshemmede og personer med sammensatte lærevansker.

I Møller- Trøndelag sin virksomhetsplan for 2011 – 2013 er det også beskrevet at senteret skal prioritere tidlig innsats i tjenesteytingen. Dette er et satsningsområde i alle faser av opplæringa, fra førskolealder til voksne. Tidlig innsats må forstås både som innsats på et tidlig tidspunkt i et barns liv, og tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes (s. 6)

Prosjektgruppen er av den oppfatning at materiellet som dette prosjektet skal utvikle også vil være til hjelp og nytte for flere målgrupper enn barn med hørselstap som prosjektgruppen har tatt utgangspunkt i ved denne materiellutviklingen.

Langtidseffekten av dette prosjektet vil kunne være å få etablert et fast tilbud der dette materiellet blir benyttet til foreldre og andre innenfor det statlige pedagogiske systemet. Først og fremst vil dette tenkes inn i senterets nye modell om foreldreopplæring aldersgruppe 0-3 år. I tillegg ønsker vi også å få etablert en kurspakke senteret tilbyr som et ledd i tjenestetilbudet og utadrettet virksomhet.

Framdriftsplan

Som det framgår av tabellen, er dette et 1årig prosjekt.

I dette året er det beregnet at prosjektleder vil arbeide med prosjektet i 30% stilling, og at prosjektmedarbeideren arbeider med prosjektet i 30% stilling.

Første kvartal av 2012 vil stort sett gå med til å skrive teoridelen og plukke ut og sette tegn til egnede sanger, rim og regler.

I andre kvartal skal snagene, rimene og reglene spilles inn på CD og heftet / boken klargjøres for trykking. Utprøvingen av materialet vil foregå i 3. og 4. kvartal, og prosjektrapporteringen blir ferdigstilt i slutten av 4. kvartal 2012.

Følgende tabell gir en kvartalsvis oversikt over tenkt tidsbruk i dette prosjektet:

Milepæler og hovedaktiviteter	2012			
	1	2	3	4
Skriving av teoridel	x			
Plukke ut og sette tegn til egnede sanger, rim og regler.	x			
Spille inn sangene, rimene og reglene på CD		x		
Trykke hefte /bok og CD		x	x	
Utprøving av materialet både for foreldre og fagpersoner i barnehager (workshop?)			x	x
Prosjektrapportering				x

Budsjett

Kostnadene i dette prosjektet tenkes fordelt mellom Møller - Trøndelag kompetansesenter og Extrastiftelsen. Senteret stiller det utstyret, som trengs for å gjennomføre prosjektet til prosjektgruppens disposisjon, samt bruk av andre fagpersoner internt på senteret, som kan være til hjelp gjennom hele prosjektperioden. Dette vil være senterets økonomiske og faglige bidrag når det gjelder dette prosjektet.

Tabellen under viser fordeling av midler på ulike poster.,

Utgifter	2012
Lønn:	
Prosjektleder30%	200 000
Prosjektmedarbeider30%	200 000
Arbeidsseminar for prosjektgruppen	15 000
Grafiker	60 000

Trykking av hefte / bok	20 000
Utgifter mht sangrettigheter	50 000
Innspilling av CD/DVD	40 000
Totalsum for prosjektet	585 000
Sum prosjektmidler som søkes fra Extrastiftelsen	585 000